

ΒΑΛΕΡΙΟ ΜΑΖΙΜΟ
ΜΑΝΦΡΕΝΤΙ

ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΟΥ

ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΟΥ

Βαλέριο Μάσιμο Μανφρέντι

Όλοι συμφωνούν ότι ο μεγαλύτερος στρατηλάτης του κόσμου είναι ο Μέγας Αλέξανδρος. Μέχρι και ο Ιούλιος Καίσαρας έλεγε με παράπονο στους συντρόφους του: «Ο Αλέξανδρος στα είκοσι τέσσερά του χρόνια είχε κατακτήσει όλο τον γνωστό κόσμο της εποχής του...»

Σύμφωνα με τον Λουκανό, όταν ο Καίσαρας έφτασε στην Αλεξάνδρεια καταδιώκοντας τον Πομπήιο, αδιαφόρησε για όλα τα αξιοθέατα της πόλης και επισκέφθηκε μόνο τον τάφο του Αλέξανδρου: «...με ανυπομονησία κατέβηκε στον υπόγειο τάφο». Σύμφωνα με τον Σουητώνιο, κι ο Αύγουστος επισκέφθηκε τον τάφο του: «...έχοντας βγάλει... την κιβωτό με το σώμα του Αλέξανδρου, το κοίταξε επί μακρόν και στη συνέχεια του έβαλε μια χρυσή κορόνα και το έρανε με λουλούδια».

Σε άλλο απόσπασμα ο Σουητώνιος αναφέρει για τον Καλιγούλα: «Φορούσε συχνά τα θριαμβευτικά εμβλήματα και μερικές φορές ακόμη και την πανοπλία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, την οποία είχε αποσπάσει από τον τάφο του».

Άρα, ο τάφος του πρέπει να ήταν αντάξιος των κατορθωμάτων και της φήμης του. Τότε, πώς χάθηκαν εντελώς τα ίχνη του και τον αναζητούν μέχρι και σήμερα αρχαιολόγοι, κυνηγοί θησαυρών, ακόμη και απλοί άνθρωποι γοητευμένοι από την προσωπικότητά του;

Είναι δυνατόν να τον κατέστρεψαν μισαλλόδοξοι χριστιανοί, φοβούμενοι τη δύναμη που εξέπεμπε το όνομά του, όταν επικράτησε η νέα θρησκεία; Ή οι συλητές τάφων να μην άφησαν απολύτως τίποτε πίσω τους; Μα αυτοί παίρνουν συνήθως τα πολύτιμα κινητά αντικείμενα... Ή μήπως έχει δίκιο ο μελετητής Α.Μ. Τσαγκ που πιστεύει ότι η σορός του Αλέξανδρου βρίσκεται στη βασιλική του Αγίου Μάρκου στη Βενετία, και μάλιστα στη λάρνακα που θεωρείται ότι περιέχει το λείψανο του ευαγγελιστή Μάρκου;

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: LA TOMBA DI ALESSANDRO
Από τις Εκδόσεις Arnoldo Mondadori, Μιλάνο 2009
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Μέγας Αλέξανδρος – Το μυστικό του τάφου του**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Valerio Massimo Manfredi
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Άμπυ Ραΐκου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Κασαπίδης
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ηλίας Μασούρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μερσίνα Λαδοπούλου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Α & Φ. Δεληγιάννης Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ηλιόπουλος Θ. – Ροδόπουλος Π. Ο.Ε.

© Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., 2009
This edition published by arrangement with Grandi & Associati
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2010

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2010, 5.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-453-779-2

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτίου.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοΐου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiu Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

**ΒΑΛΕΡΙΟ ΜΑΣΙΜΟ
ΜΑΝΦΡΕΝΤΙ**

**ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΟΥ**

*Μετάφραση:
Άμπυ Ραΐκου*

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΒΑΛΕΡΙΟ ΜΑΣΙΜΟ ΜΑΝΦΡΕΝΤΙ

La Strada dei Diecimila
Gli Etruschi in val padana
Mare Greco
Le Isole Fortunate
I Greci d'occidente
I Celti in Italia
Akropolis

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

Palladion
Lo Scudo di Talos
Le Paludi di Hesperia
Alexandros (τριλογία)
L'ultima legione

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:

Ο Πύργος της Μοναξιάς, 1998, μτφρ. Λένα Ταχμαζίδου
Ο Φαραώ της Αμμον, 2000, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Χίμαιρα, 2002, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Ο Χρησμός, 2004, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Ο τύραννος των Συρακουσών, 2004, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Η Αυτοκρατορία των Δράκων, 2005, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Οι εκατό ιππότες, 2006, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Ζευς, 2007, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Ο Χαμένος Στρατός, 2008, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου
Οι τελευταίες ημέρες του Καίσαρα, 2009, μτφρ. Άμπυ Ραΐκου

Η δόξα είναι ο ήλιος των νεκρών

Ονορέ ντε Μπαλζάκ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	11
Επιστροφή στη Βαβυλώνα	15
Ο βασιλιάς πεθαίνει	27
Τα αίτια του θανάτου	37
Το σώμα	49
Η ταφή	60
Ο τάφος ενός βασιλιά	71
Επιφανείς επισκέπτες.....	82
Από τη Μέμφιδα στην Αλεξάνδρεια.....	94
Οι αρχαίες πηγές.....	106
Έκλειψη ενός μύθου.....	121
Ντου ελ Καρναϊν	130
Ο χαμένος φαραώ	142
Κυνηγοί τάφων	154
Λατινικό κοιμητήριο	167
Πού είναι ο Αλέξανδρος;	176
Συμπεράσματα.....	192
<i>Σημειώσεις</i>	<i>197</i>
<i>Βιβλιογραφία</i>	<i>212</i>
<i>Εικονογραφικές πηγές</i>	<i>217</i>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΥΤΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙ την περιπέτεια ενός τάφου, εκείνου του πιο διάσημου προσώπου της αρχαιότητας, του Αλέξανδρου Γ΄ της Μακεδονίας, του επονομαζόμενου «Μέγα», καθώς επίσης και το μύθο που δημιουργήθηκε γύρω του και εξαπλώθηκε με το πέρασμα των αιώνων, ξεπερνώντας τα όρια του αρχαίου κόσμου. Επί επτά αιώνες ήταν ο πιο ιερός και με τους περισσότερους επισκέπτες τάφος και επισκιάστηκε –εν μέρει μόνο– από έναν άλλο, εκείνον που θεωρήθηκε ο τάφος του Ιησού της Ναζαρέτ, έναν τάφο άδειο ήδη από την αρχή –σύμβολο του μυστηρίου της Ανάστασης– και του οποίου η ταυτότητα εξακριβώθηκε από τη νέα χριστιανική θρησκεία στην Ιερουσαλήμ τον τέταρτο μ.Χ. αιώνα.

Ο τάφος του Αλέξανδρου, κατασκευασμένος από τον Πτολεμαίο Α΄ στην πόλη που έφερε το όνομά του, την Αλεξάνδρεια, εξαφανίστηκε με μυστηριώδη τρόπο, σχεδόν ξαφνικά, περίπου την ίδια εποχή, λες και το γεγονός αυτό ση-

ματοδοτούσε το τέλος μιας εποχής και την αρχή μιας νέας.

Τα ίχνη ενός τόσο σημαντικού και με τόσους επισκέπτες μνημείου χάθηκαν τελείως μέσα σε λίγα χρόνια: πλημμύρες, σεισμοί, πολεμικά γεγονότα, ταραχές, θρησκευτικοί αγώνες έσβησαν αρχικά τα ίχνη και στη συνέχεια ακόμη και την ανάμνησή του. Και όμως, το φάντασμα του Αλέξανδρου συνέχισε να στριφογυρίζει πάνω από την πόλη του και η μορφή του να κυκλοφορεί, σαν φυλαχτό, στο λαιμό ανθρώπων οι οποίοι ήταν χριστιανοί ήδη από τη γέννησή τους.

Η φήμη του Ξαναζωντάνεψε και πάλι όταν η Αλεξάνδρεια είχε ήδη γίνει μουσουλμανική και για αρκετούς αιώνες η λαϊκή παράδοση συνέχισε να δείχνει τον τάφο του Μακεδόνα σε διάφορα σημεία της πόλης, κάτω από εκκλησίες και τζαμιά – εκεί όπου σώζονταν οι τελευταίες κολώνες της αρχαίας μητρόπολης, η οποία είχε πια θαφτεί και η ίδια. Όσπου στην αρχή της σύγχρονης εποχής, με την απύπνιση του πολιτισμού και των επιστημών της αρχαιότητας, ο τάφος αναζητήθηκε με απίστευτο ενθουσιασμό και πείσμα από αρχαιολόγους και μελετητές της αρχαιότητας, αλλά επίσης και από τυχοδιώκτες, κυνηγούς τάφων και θησαυρών, όπως και από κοινούς ανθρώπους, αμόρφωτους και αφελείς, οι οποίοι είχαν γοητευθεί από τη μορφή ενός νέου ανίκητου, λαμπερού και συγχρόνως σκοτεινού, στοχαστικού και βίαιου, ενσάρκωση του μεγαλείου και του φόβου και κάθε άλλης αντίφασης του ανθρώπινου γένους.

Σημαντικές μελέτες και επιφανείς μελετητές ασχολήθηκαν με τη δύσκολη αυτή έρευνα: θα τους δούμε να αναφέρονται σε αυτές εδώ τις σελίδες. Ο συγγραφέας προσπάθησε να ακολουθήσει την πορεία προς έναν προορισμό αιγι-

ματικό και φευγαλέο σαν τους αντικατοπτρισμούς της ερήμου, μεταφέροντας, όπου του δινόταν η ευκαιρία, παρατηρήσεις και ιδέες για προβληματισμό.

Όταν οι χριστιανοί συγγραφείς βρέθηκαν να περιγράφουν τον καινούργιο άνθρωπο και να προβάλλουν τις αξίες του χριστιανικού κόσμου –αντιπαραβάλλοντάς τον με τον ειδωλολατρικό–, ο Αλέξανδρος αποτέλεσε ιδιαίτερο στόχο ως άνθρωπος-σύμβολο μιας εποχής στην οποία κυριαρχούσε το κακό. Ο Ορόσιος, στο έργο του *Adversus Paganos**, του φτιάχνει ένα πορτρέτο τρομακτικό και απόλυτα αρνητικό, ενός ανθρώπου βίαιου και αιμοσταγούς, αχόρταγου για πόλεμο και εξουσία, ανατροπέα μιας καθεστηκυίας τάξης, ανελέητου καταστροφέα. Και όμως, δεν κατάφερε να παραμορφώσει την εικόνα του. Οι μεταγενέστεροι συνέχισαν να βλέπουν σ' εκείνον τον ήρωα, τον αρχαϊκό πολεμιστή που όλοι ασυναίσθητα έχουμε στο μυαλό μας, αλλά συγχρόνως και το δημιουργό καινούργιων κόσμων και άγνωστων ως τότε γνώσεων.

Η ακάματη αναζήτηση του τάφου του είναι η απόδειξη της αθάνατης γοητείας και του χαρίσματός του.

* Κατά των ειδωλολατρών. (Σ.τ.Μ.)

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΒΑΒΥΛΩΝΑ

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, όπως και του Ιησού, του Ιούλιου Καίσαρα, του Σωκράτη, είναι ένα από κείνα τα γεγονότα που –αν και αρνητικά αυτά καθ’ εαυτά– είχαν μεγάλη επίδραση στην ιστορία της ανθρωπότητας. Τα τρία από τα τέσσερα αυτά πρόσωπα θεωρήθηκαν μετά το θάνατό τους θεότητες, αν και με διαφορετικό τρόπο και σημασία. Εν ολίγοις, η εξαφάνιση ετούτων των ανθρώπων δεν έγινε αποδεκτή από τους σύγχρονούς τους, οι οποίοι θέλησαν να πιστέψουν σε μια διαφορετική, ανώτερη ύπαρξή τους μετά το τέλος της ανθρώπινης περιπέτειάς τους. Από αυτούς μόνον ο Ιησούς θεωρείται ακόμη από εκατομμύρια ανθρώπους Θεός, επειδή το μήνυμά του για αγάπη, συγχώρεση, ειρήνη, για ένα αιώνιο όραμα του ανθρώπινου γίγνεσθαι και, κυρίως, η ανακάλυψη του άδειου Του τάφου –βεβαιώνεται από τις ευαγγελικές πηγές ότι έλαβε χώρα τρεις μέρες μετά το θάνατό Του στο σταυρό– φόρτισαν τη μορφή του

με ένα ισχυρότατο μυστικιστικό και εσχατολογικό σθένος.

Ο Σωκράτης, αν και αποκλειστικά και μόνο ανθρώπινος, βρίσκεται κατά κάποιο τρόπο πιο κοντά του, όντας βαθύς και εμβριθής στοχαστής, μη βίαιος άνθρωπος, θύμα και ο ίδιος μιας αναίτιας και τυφλής βίας.

Τα πράγματα είναι διαφορετικά για τον Καίσαρα, ιδρυτή μιας αυτοκρατορίας που διήρκεσε αιώνες, κι ακόμη περισσότερο για τον Αλέξανδρο, ο οποίος πέθανε νέος, στο απόγειο της δόξας και της δύναμης, αφού επιτέλεσε υπεράνθρωπα εγχειρήματα, πυροδοτώντας τη γέννηση ενός θρύλου που έμελλε να κρατήσει για χιλιετίες. Η ίδια η Βίβλος τον αναφέρει στο Βιβλίο των Μακκαβαίων με λέξεις ανυπέροβλητου θαυμασμού: *και ησύχασεν η γη ενώπιον αυτού*.¹

Κανένας πριν απ' αυτόν δεν είχε επιτελέσει ανάλογα κατορθώματα, κανένας δεν είχε φτάσει ποτέ με ένα στρατό τόσο μακριά από τη χώρα του, κανένας δεν είχε ποτέ συλλάβει ένα πολιτικό σχέδιο τέτοιων διαστάσεων και, τέλος, κανένας δεν είχε υπάρξει ποτέ τόσο συνειδητοποιημένος όσο εκείνος σχετικά με τις συνέπειες που το σχέδιό του θα είχε για το μέλλον της ανθρωπότητας. Ο πρόωρος θάνατός του, και μάλιστα στο αποκορύφωμα της καλής του τύχης, υποδαύλισε τη συλλογική φαντασία και προκάλεσε μια σειρά από ερωτηματικά σχετικά με το πώς θα ήταν ο κόσμος, αν εκείνος κατάφερε να εδραιώσει το οικοδόμημά του και να ενώσει το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου γένους υπό την αιγίδα του. Ο αντίλαλος από τα κατορθώματά του πολλαπλασιάστηκε υπέρμετρα, μέχρι που έφτασε να αντηχεί στα μεσαιωνικά ποιήματα και στα τραγούδια

των *griot** της Γουινέας, η μορφή του χαράχτηκε στο μάρμαρο, απεικονίστηκε σε τοιχογραφίες, έλαμψε πάνω σε ψηφιδωτά, εισέβαλε σε όλο τον τότε κόσμο. Η τέχνη που εκείνος προώθησε και διέδωσε αναγνωριζόταν τρεις αιώνες αργότερα στις απρόσιτες κοιλάδες του Αφγανιστάν και του Χιντού Κους: το στιλ Γκαντάρα. Ακόμη και σήμερα, ανάμεσα στις ορεσίβιες φυλές κληροδοτείται ο θρύλος ότι τα άλογα εκείνης της περιοχής είναι απόγονοι του Βουκεφάλα.

Υπάρχει μια παράδοση, σύμφωνα με την οποία, ακόμη και μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες, τις νύχτες με καταιγίδα, οι γυναίκες των ελληνικών νησιών, καθώς περίμεναν με αγωνία τους άνδρες τους που βρίσκονταν στο πέλαγος με τα πλοία τους, πλησίαζαν στην άκρη της θάλασσας και φώναζαν δυνατά, προσπαθώντας να σκεπάσουν το θόρυβο των κυμάτων που έσπαγαν στα βράχια: «Πού είναι ο Μεγαλέξανδρος;» Και απαντούσαν εξίσου δυνατά: «Ζει και βασιλεύει», λες κι αυτό το ισχυρό όνομα είχε τη δύναμη να καταλαγιάσει την ορμή της καταιγίδας.²

Ούτε ο Αχιλλέας ούτε ο Θησέας ή ο Ηρακλής, ο Ρωμύλος ή ο Αινείας, πόσω μάλλον ο Καίσαρας ή ο Σκιπίων δε γνώρισαν ποτέ τέτοια λαϊκή αποδοχή. Ποιος ήταν λοιπόν ο λόγος; Ο πρόωρος θάνατος, όπως είπαμε προηγουμένως, τη στιγμή ακριβώς όπου ετοιμαζόταν να ολοκληρώσει το έργο του, η επίγνωση πως ήταν ο μοναδικός σε θέση να το ολοκληρώσει, η πίστη στην ιδέα πως ένας κόσμος που θα έπλαθε ο ίδιος θα ήταν καλύτερος από οποιονδήποτε άλλον, μα

* Τραγουδιστές και πλανόδιοι μουσικοί της Δυτικής Αφρικής, βάρδοι. (Σ.τ.Μ.)

πάνω απ' όλα το χάρισμα, το δώρο της φύσης που διέθετε και έκανε τους πάντες να τον αγαπούν: τους άνδρες όπως και τις γυναίκες, τα σκυλιά και τα άλογα, ακόμη και τους θεούς, αν υπήρχαν. Η ικανότητά του να ονειρεύεται και να ερωτεύεται το όνειρό του, φτάνοντας στο σημείο να απαρνηθεί τα πάντα προκειμένου να το καταστήσει αληθινό και αξιόπιστο, συμπεριλαμβανομένης και της πατρίδας του, και να εγκατασταθεί στο ασάλευτο λιοπύρι μιας βαλτώδους πρωτεύουσας που απλωνόταν στις όχθες ενός θολού ποταμού, ξεχνώντας για πάντα τα γαλάζια έλατα και τις κρυστάλλινες πηγές των βουνών της Μακεδονίας.

Κι ακόμη το παράτολμο θάρρος, η ανεξάντλητη δύναμη με την οποία είχε νικήσει στο πεδίο της μάχης αντιπάλους πολύ πιο ισχυρούς από αυτόν, η υπεράνθρωπη αντοχή που του επέτρεψε να επιβιώσει από τρομακτικές πληγές οι οποίες θα είχαν καταβάλει οποιονδήποτε. Σ' αυτές τις αλήθειες προστέθηκε και η «αγιογραφία»: το φυσικό άρωμα της επιδερμίδας του που ήταν αισθητό για μέρες μετά το θάνατό του, η αρμονική φωνή του, το ένα του μάτι που ήταν μαύρο και το άλλο γαλάζιο, που θα ενέπνεαν τους στίχους ενός ποιητή σχεδόν ύστερα από είκοσι τρεις αιώνες:

*Από το μαύρο μάτι κλαίει σαν θάνατος
Κι απ' το γαλάζιο σαν ουρανός.³*

Επιφανείς ακαδημαϊκοί έχουν υποστηρίξει κατ' ιδίαν πως αν ο κόσμος ήταν εκείνος του Αλέξανδρου αντί για του Αυγούστου, η ανθρωπότητα θα είχε γνωρίσει έναν πολιτισμό της αρμονίας και της τέχνης, της φαντασίας και της ισορρο-

πίας, έναν κόσμο όπου το αγωνιστικό πνεύμα θα είχε αντικαταστήσει τη βία, η φιλοσοφία θα βασίλευε αντί για το νόμο. Όνειρα κι αυτά ανομολόγητα στις σελίδες των επιστημονικών ανακοινώσεων, σκέψεις που αφενός μπορεί να διαθέτουν κάποια δόση αλήθειας, αφετέρου αποτελούν σύμπτωμα μιας πίστης παρά μιας επιστήμης. Έχουμε εμπιστοσύνη στους ανθρώπους αλλά πίστη μόνο στους θεούς.

Για όλους αυτούς τους λόγους, αλλά και για την εικόνα του εαυτού του που ο Αλέξανδρος ήξερε πώς να πλάσει και να διαδώσει, χάρη στη σχολαστικότητα με την οποία φρόντιζε την εξωτερική του εμφάνιση –την εμπιστευόταν σε μεγαλοφυΐες όπως ο ζωγράφος Απελλής και ο γλύπτης Λύσιππος– η μορφή του απέκτησε μετά θάνατον το χαρακτήρα ενός μελαγχολικού λειψάνου, σύμβολο θρήνου ενός κόσμου που δεν μπόρεσε ποτέ να δημιουργηθεί, αλλά παρέμεινε απλώς ένα όνειρο, μιας αυτοκρατορίας διαμελισμένης και κατεστραμμένης πριν ακόμη γεννηθεί, ενός εύθραυστου και ανυπεράσπιστου βρέφους που στις φλέβες του έτρεχε το αίμα του και το οποίο, αν είχε επιζήσει, θα ονομαζόταν Αλέξανδρος Δ΄.

Γύρω από το σώμα του –αποξηραμένη χρυσαλλίδα– αναπτύχθηκε ολόκληρη λατρεία· γεννήθηκε μια δυναστεία την οποία θεμελίωσε ένας στρατηγός του που ανακηρύχθηκε τοποτηρητής στη γη της Αιγύπτου, στην πόλη που ίδρυσε ο Αλέξανδρος και έφερε το όνομά του: την Αλεξάνδρεια. Ο Πτολεμαίος, πρώτος από κείνους τους βασιλιάδες, σύντροφος και σωματοφύλακας του ήρωα κατακτητή, ήταν ο συγγραφέας της πιο σημαντικής και έγκυρης βιογραφίας του Αλέξανδρου. Ο τάφος υψωνόταν σε μικρή απόσταση από το παλάτι του, στη βασιλική νεκρόπολη, και όποτε ο Πτολεμαίος

έμπαινε μόνος σ' εκείνο το μανσωλείο και κοίταζε σκεφτικός τα χαρακτηριστικά του νεκρού του φίλου, του μουμιοποιημένου βασιλιά, πρέπει να θυμόταν τα πυρετικά οράματα που κατέκλυζαν το νου του, την αφόρητη λάμψη των ματιών του, τη φωνή του, αυταρχική όταν διέταξε και γλυκιά όταν κουβέντιαζε, στριγκή στον ασυγκράτητο θυμό του. Πρέπει να σάστιζε και να ένιωθε ίλιγγο λόγω της απέραντης απόστασης η οποία χώριζε την ορμητική αναταραχή μιας ζωής που είχε γνωρίσει και μοιραστεί από την απόλυτη, στεγνή ακινησία του θανάτου που είχε απέναντί του. Κι όμως, ενώ κάθε μέρα ο ίδιος γερνούσε και συνειδητοποιούσε πως ούτε εκείνος θα γύριζε ποτέ στην πατρίδα, ότι ποτέ δε θα ξανάβλεπε τα γεράτά κάτω από το βάρος του χιονιού έλατα, ούτε θα ξαναμύριζε το άρωμα των ρόδων της Πιερίας την άνοιξη, ο Αλέξανδρος εξακολουθούσε να παραμένει νέος όπως όλοι οι ήρωες, παντοτινά παρών στη μνήμη όσων τον είχαν γνωρίσει, αγαπήσει, ζηλέψει, πιθανώς μισήσει.

Έγραψε την ιστορία του, την καλύτερη και την πιο εμπειριστατωμένη ανάμεσα στις τόσες που γράφτηκαν, γιατί σε εκείνο το σημείο της ζωής του, επικεφαλής του πιο ισχυρού από τα βασίλεια των Διαδόχων, ο Πτολεμαίος μπορούσε να επιτρέψει στον εαυτό του να είναι σε λογικό βαθμό ειλικρινής. Ήρθε και για κείνον η στιγμή να ταφεί στη βασιλική νεκρόπολη, όχι μακριά από το φίλο του που αναπαυόταν στο ίδιο μέρος εδώ και σχεδόν σαράντα χρόνια.

Η ιστορία του τάφου του Αλέξανδρου και των ατέλειωτων θρύλων που τον συνοδεύουν είναι η ιστορία ενός μύθου που πέρασε στην αιωνιότητα μες στο σκοτάδι του τάφου, ενός θρύλου που παραμένει ζωντανός μέχρι τις μέρες μας, σύμ-

βολο της ψευδαίσθησης πως εκείνο το σώμα μπορεί ακόμη να ξαναβρεθεί.

Ετούτες οι σελίδες αφηγούνται την ιστορία αυτού του μύθου, τη μακροχρόνια λήθη που έπεσε στο μέρος που φιλοξενούσε τον τάφο και την αναγέννησή του μετά την εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο, στα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα. Ο μύθος ξεκινάει με το θάνατό του, που τον βρήκε αναπάντεχα κατά τη διάρκεια της επιστροφής του από τη μεγάλη εκστρατεία της Ανατολής.

Ο Αλέξανδρος έφτασε στη Βαβυλώνα στις αρχές καλοκαιριού του 324 π.Χ., ενός καλοκαιριού αφόρητου και υγρού, σε μια μητρόπολη πολύβουη και αποπνικτική. Είχε ολοκληρώσει το εγχείρημά του. Πέρα από κάθε προσδοκία και φαντασία, ο νεαρός βασιλιάς είχε κατακτήσει όλα τα μεγάλα βασίλεια του τότε γνωστού κόσμου και είχε σταματήσει μόνον όταν ο στρατός του, στις όχθες του Ύφαση στην Ινδία, αρνήθηκε να προχωρήσει παραπέρα. Οι στρατιώτες, εξαντλημένοι από το τροπικό κλίμα, τις βροχές των μουσώνων, τα παράσιτα, τις συνεχείς μάχες, τις εξαντλητικές πορείες, τις πληγές και τις αρρώστιες, δεν άντεχαν πια να ακολουθήσουν τα όνειρα και τις χίμαιρες του στρατηλάτη τους.

Ο Αλέξανδρος, αν και σοβαρά σημαδεμένος από πληγές σε όλο του το κορμί και από δέκα χρόνια ανήκουστων κακουχιών, συμφώνησε να τους οδηγήσει πίσω ύστερα από μια μακρά διαμάχη και με βαριά καρδιά, όμως ακόμη και η επιστροφή δεν ήταν, φυσικά, μικρό πράγμα. Ενώ ο στόλος του Νέαρχου έπλεε κατά μήκος της νότιας ακτής της Περ-

σίας, ο στρατός διέσχισε τη μεγάλη αλμυρή έρημο Νταστ-ε-Καμπίρ, που ακόμη και σήμερα είναι ιδιαίτερα δύσβατη και εξαιρετικά επικίνδυνη.

Ο στόλος έχασε πολύ γρήγορα επαφή με το στρατό, που αναγκάστηκε έτσι να γίνει απόλυτα αυτόνομος σε ό,τι αφορούσε τον ανεφοδιασμό σε τρόφιμα και νερό και να αντιμετωπίσει τρομακτικές δυσκολίες σε κάθε σταθμό του μεγάλου αυτού ταξιδιού. Θα ξαναβρισκονταν στο τέλος από καθαρή τύχη, όταν δυο αναγνωριστικές ομάδες, μία του στόλου και μία του στρατού, συναντήθηκαν στην ακτή.

Σ' εκείνο το υπεράνθρωπο εγχείρημα, ο Αλέξανδρος έχασε χιλιάδες άνδρες ακόμη, μοιράστηκε όμως μαζί τους την πείνα και τη δίψα, τις κακουχίες, τις αγρύπνιες, τις συγκρούσεις. Αυτή η συμπεριφορά έθρεψε το θρόνο του κι έκανε τους άνδρες του να τον ακολουθούν για χρόνια, χωρίς να φέρουν αντιρρήσεις ή να διαμαρτύρονται.

Φτάνοντας στη Βαβυλώνα, ο βασιλιάς βρήκε μια καθόλου εύκολη κατάσταση. Πολλοί από τους Μακεδόνες κυβερνήτες είχαν αφεθεί σε κάθε τύπο υπερβολής: αυθαιρεσίες, κακοδιαχείριση, διαφθορά, καταχρήσεις, σκεφτόμενοι προφανώς πως ο Αλέξανδρος δε θα επέστρεφε ποτέ από τα βάθη της Ασίας. Μάλιστα, ο θησαυροφύλακας του Άρπαλος το έσκασε με ένα μέρος του βασιλικού θησαυρού. Ο Αλέξανδρος τιμώρησε τους ενόχους με παραδειγματικό τρόπο κι έβαλε σε εφαρμογή μια σειρά από μεταρρυθμίσεις που θα ενσωμάτωναν στο μακεδονικό στρατό και στη διοικητική γραφειοκρατία τους Πέρσες και Βαβυλώνιους αυτόχθονες. Στη συνέχεια, αποφάσισε να αποστρατεύσει τους Μακεδόνες βετεράνους, οι οποίοι θα αντικαθίσταντο από

Πέρσες, όμως αυτή η πράξη του θεωρήθηκε από το στρατό ανυπόφορη ταπείνωση και ξέσπασε ανταρσία. Επί μέρους ο Αλέξανδρος αρνιόταν να δεχτεί τους αντιπροσώπους των στρατιωτών του, μετά όμως αποφάσισε να τους μιλήσει. Ήταν ένας λόγος αξιομνημόνευτος, οξύς από πολλές απόψεις, που εκφωνήθηκε όμως με τέτοια συναισθηματική φόρτιση, ώστε άγγιξε τους άνδρες κατευθείαν στην καρδιά. Ο Αλέξανδρος ήθελε στην πραγματικότητα να αποστρατεύσει μόνο τους άρρωστους και τους πληγωμένους βετεράνους ή εκείνους που κατά κάποιον τρόπο δεν ήταν πια ικανοί για μάχη, αλλά δεν μπορούσε να ανεχτεί ότι έπρεπε να δώσει αναφορά στους υπηκόους του για τις αποφάσεις του. Εν πάση περιπτώσει, προς υπεράσπισή του είχε να παρουσιάσει ένα πολύ ισχυρό και αδιαμφισβήτητο στοιχείο: «... Δεν πήρα τίποτα για μένα και κανείς δεν μπορεί να μου προσάψει πως κρύβω κάποιο θησαυρό... τρώω το ίδιο φαγητό που τρώτε κι εσείς... Ξυπνάω πριν από σας, ενώ εσείς ακόμη κοιμάστε ήσυχοι στα ράντσα σας. Κάποιος από σας θα μπορούσε να σκεφτεί ότι ενώ εσείς κάνατε όλα αυτά τα κατορθώματα με κόπους και κακουχίες, εγώ τα εκμεταλλεύομαι χωρίς να κάνω καμιά προσπάθεια. Όμως ποιος από σας πιστεύει πως υπέφερε για χάρη μου περισσότερο απ' όσα εγώ για σας; Κοιτάξτε. Όποιος έχει περισσότερες πληγές, ας γδυθεί κι ας τις δείξει. Θα δείξω κι εγώ τις δικές μου. Γιατί δεν υπάρχει ούτε ένα σημείο του κορμιού μου, τουλάχιστον μπροστά, που να μην έχει ουλές. Δεν υπάρχει ξίφος ή δόρυ που να μη μου έχει αφήσει το σημάδι του. Ναι, πληγώθηκα με σπαθί σε μάχη σώμα με σώμα. Με διαπέρασαν βέλη, χτυπήθηκα από καταπέλτες, πέτρες και ραβδιά για σας, για να

αποκτήσετε εσείς δόξα και πλούτη. Σας οδήγησα νικητές διασχίζοντας κάθε στεριά, κάθε ποτάμι, βουνό ή πεδιάδα... και όσο εγώ σας οδηγούσα, κανείς από σας δεν πέθανε βάζοντάς το στα πόδια...»⁴

Κλείστηκε και πάλι συνοφρυωμένος στο κατάλυμά του.

Η σχέση του με το στρατό ήταν πολύ προσωπική, θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε μια σχέση πάθους. Κάνοντας από τους δύο δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς τον άλλο, έστω κι αν ο στρατός δεν είναι ένα μόνο πρόσωπο, αλλά ένα πλήθος διαρθρωμένο και μεταβαλλόμενο. Το γεγονός πως ο Αλέξανδρος δεν ήθελε να μιλήσει με τους στρατιώτες του, δεν ήθελε να τους δεχτεί έγινε για κείνους αφόρητο. Έπειτα από πέντε μέρες γεμάτες αγωνία, παρουσιάστηκαν μπροστά του χωρίς όπλα, φορώντας μόνο τους χιτώνες τους, σαν υπηρέτες, λες και ήθελαν να ταπεινωθούν στα μάτια του ζητώντας συγγνώμη.

Τελικά, ο Αλέξανδρος υποχώρησε και μίλησε ξανά. Τους υποσχέθηκε μια σύνταξη για την υπόλοιπη ζωή τους, ένα στρατιωτικό παράσημο που θα μπορούσαν να το φοράνε στις επίσημες εκδηλώσεις, το δικαίωμα να κάθονται στις πρώτες γραμμές στο θέατρο, στους αγώνες και στις αρματοδρομίες. Εγγυήθηκε πλούσια αποζημίωση στις χήρες των στρατιωτών του που είχαν πέσει στη μάχη και στα ορφανά τους διατροφή μέχρι την ενηλικίωσή τους.

Έτσι ο Αλέξανδρος τους αποχαιρέτησε, ενώ ετοιμάζονταν να επιστρέψουν στην πατρίδα. Είχαν ξεκινήσει μαζί από τη χώρα τους: μεγάλες πεδιάδες που τις διέσχιζαν ποτάμια με γάργαρο νερό, βουνά σκεπασμένα με έλατα, δάση με βελανιδιές και φράξους από τους οποίους είχαν φτιάξει τα κοντάρια

των ανίκητων δοράτων τους. Θα επέστρεφαν έχοντας να αντιμετωπίσουν την τελευταία πορεία των σχεδόν τριών χιλιάδων χιλιόμετρων: Χαλδαία, Αραβία, Συρία, Φοινίκη, Κιλικία, Καππαδοκία, Φρυγία, Μυσία, Καρία, Τρωάδα, Θράκη...

Ο Αλέξανδρος όχι.

Αυτός δε θα ξαναγύριζε. Όμως οι στρατιώτες του, όταν θα επέστρεφαν, θα διέδιδαν το θρύλο του σε κάθε χωριό, σε κάθε σπίτι, σε κάθε λιμάνι. Ο καθένας τους θα διηγείτο τα κατορθώματα της μονάδας του και του στρατηλάτη τους, πώς τον είχε δει, πώς τον είχε ακούσει, ακολουθήσει, επευφημήσει, αγαπήσει και καταραστεί.

Μήνες πριν, ενώ διέσχισε τη νοτιοανατολική Περσία, ο Ινδός δάσκαλός του Κάλανος (αδύνατο να αποδοθεί το πρωτότυπο όνομά του) ένωσε μια περίεργη αδιαθεσία, απ' ό,τι φαίνεται περισσότερο πνευματική παρά οργανική. Μια αδιαθεσία που δεν τον άφηνε να ησυχάσει, ένα είδος οξείας δυσφορίας για ζωή. Τίποτα δεν μπορούσε να αναστρέψει αυτή την περίεργη κατάσταση. Ώσπου μια μέρα ο Κάλανος αποφάσισε να πεθάνει. Διέταξε να στήσουν μια πυρά, στολίστηκε κι αρωματίστηκε, έβαλε στεφάνια με λουλούδια γύρω από το λαιμό του και μετά ζήτησε να τον μεταφέρουν με μια χειράμαξα μέχρι το σημείο όπου θα γινόταν η νεκρώσιμη τελετή. Εκεί, ανέβηκε πάνω κι έδωσε διαταγή να ανάψουν τη φωτιά. Και λένε οι πηγές ότι την ώρα που τον τύλιγαν οι φλόγες, στράφηκε στον Αλέξανδρο και του φώναξε: «Θα ξανασυναντηθούμε στη Βαβυλώνα!»⁵

Μια προφητεία *post eventum**, θα πει κάποιος. Πιθανόν,

* Κατόπιν εορτής. (Σ.τ.Μ.)

όπως πολύ πιθανό είναι ότι έτσι όπως διασώθηκε το επεισόδιο αυτό, μπορεί να φανερώνει την αίσθηση μιας διάχυτης δυσφορίας, ενός σκοτεινού προαισθήματος που σκέπαζε σαν μανδύας το στρατό και τους στρατηγούς. Έπειτα από λίγο ο Αλέξανδρος έχασε και τον Ηφαιστίωνα, το φίλο και εραστή του – κατά πάσα πιθανότητα από σκωληρκοειδίτιδα που σήμερα θα θεραπευόταν χωρίς μεγάλα προβλήματα, αλλά για κείνον στάθηκε μοιραία. Όπως στάθηκε μοιραία και για το γιατρό που τον άφησε μόνο για να πάει να παρακολουθήσει μια ιπποδρομία.

Ο Αλέξανδρος διέταξε να τον εκτελέσουν. Στη συνέχεια οργάνωσε μια μεγαλόπρεπη κηδεία, βάζοντας να στήσουν μια πυρά ψηλή σαν παλάτι με επτά διαζώματα, στολισμένα με πλάκες στις οποίες είχαν χαραχτεί μυθολογικές σκηνές, προτομές ζώων και φανταστικών τεράτων. Όλα θα καίγονταν. Μέσα σε λίγα λεπτά το τεράστιο οικοδόμημα θα διαλυόταν σε στάχτες και σπίθες και ο υπερβολικός του πόνος θα δυνάμωνε και θα έστελνε ένα προπαγανδιστικό μήνυμα που θα αντηχούσε ξανά και ξανά: ο Αλέξανδρος ήταν ο νέος Αχιλλέας, όπως ο Ηφαιστίωνας ο νέος Πάτροκλος. Κι αν είχε σκοτωθεί ο Πάτροκλος στη μάχη φέροντας τα όπλα του φίλου του, ενώ ο Ηφαιστίωνας είχε πεθάνει από κατάχρηση φαγητού και ποτού, τη στιγμή που θα έπρεπε να ακολουθεί μια αυστηρή διαίτα.

Τελικά, ο Αλέξανδρος μπήκε στη Βαβυλώνα, μολονότι οι Χαλδαίοι ιερείς τον προειδοποίησαν να μείνει μακριά.

Του θανάτου των μεγάλων προηγούνται πάντα σκοτεινές προφητείες.

Η ιστορία του τάφου του Αλέξανδρου είναι η ιστορία μιας περιπέτειας. Το να ξεχωρίσουμε τους αμέτρητους θρύλους από τα γεγονότα και να ερμηνεύσουμε τις συχνά αντιφατικές ιστορικές πηγές είναι σαν ένας «αινιγματικός και φευγαλέος σαν τις οφθαλμαπάτες της ερήμου στόχος».

Με την εγκαθίδρυση του χριστιανισμού, ο τάφος του Αλέξανδρου –είχε ανεγερθεί στην πόλη που έφερε το όνομά του και αποτελούσε αντικείμενο λατρείας και τόπο διαρκών επισκέψεων επί επτά αιώνες– μέσα σε λίγα χρόνια έπεσε στη λήθη. Εξαιτίας φυσικών αιτίων ή πολεμικών γεγονότων, εξαιτίας μιας *damnatio memoriae*, εξαιτίας ίσως όλων αυτών, χάθηκε κάθε ίχνος του. Παρ' όλα αυτά, στην Αλεξάνδρεια συνέχιζε να κυκλοφορεί το φάντασμα του ιδρυτή της, που ξαναβρήκε τη δύναμή του μετά την εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο, όταν πολλοί αρχαιολόγοι, τυχοδιώκτες και κυνηγοί θησαυρών, αλλά και πολλοί κοινοί άνθρωποι ανέλαβαν να ξαναβρούν το σώμα του μεγαλύτερου στρατηλάτη όλων των εποχών.

Ο Βαλέριο Μάσιμο Μανφρέντι μας οδηγεί στην καρδιά του αινίγματος, συνδυάζοντας την εμπειρία του ως αρχαιολόγου με μια συναρπαστική αφήγηση, παρουσιάζοντάς μας τόπους και περιόδους της αρχαιότητας, προκειμένου να φανταστούμε έναν κόσμο που έσφυζε από ζωή, έναν κόσμο ακραίας φιλοδοξίας και μεγάλων ονείρων.

*Από το συγγραφέα των βιβλίων
«Ο Τύραννος των Συρακουσών»
και «Η Αυτοκρατορία των Δράκων».*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550

www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-960-453-779-2

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 08230